
MIĘDZYNARODOWY SCENARIUSZ LEKCJI

**Pamięć zbiorowa, rozliczenia z przeszłością i konkurujące wspomnienia.
Przykłady z Bułgarii, Litwy i Polski.**

Autorzy: Bistra Stoimenova, Alicja Pacewicz, Aiguste Starkutė

I.	INFORMACJA DLA NAUCZYCIELA	2
II.	PRZEBIEG ZAJĘĆ.....	3
III.	TREŚCI UZUPEŁNIAJĄCE	
	a. Kluczowe pojęcia	5
	b. Dodatkowe informacje.....	5
IV.	KARTA PRACY 1.....	7
V.	KARTA PRACY 2.....	15
VI.	KARTA PRACY 3.....	18

I. INFORMACJA DLA NAUCZYCIELA

Czas realizacji _____ 80 min

Krótki opis lekcji _____ Lekcja skupia się na kwestiach związanych z pamięcią zbiorową, rozliczaniem się z komunistyczną przeszłością i konkurującymi wspomnieniami w społeczeństwach trzech krajów: Bułgarii, Polski i Litwy. Podczas lekcji uczniowie pracować będą z różnymi rodzajami źródeł, które reprezentują różnorodne perspektywy i wykorzystywać będą aktywne metody uczenia się.

Cele _____ Uczniowie i uczennice (cele oparte na Zaleceniach Rady Europejskiej¹ w sprawie Kompetencji Kultury Demokratycznej):

- Rozwijają wiedzę i krytyczne rozumienie złożoności kwestii pamięci zbiorowej, rozliczania się z komunistyczną przeszłością oraz konkurujących wspomnień w społeczeństwie w okresie transformacji
- Analizują różnorodne źródła historyczne i różne punkty widzenia
- Prowadzą dyskusję i wyrażają swoje opinie wykorzystując konkretne fakty
- Rozwijają swoje umiejętności słuchania i obserwacji
- Rozwijają umiejętności współpracy
- Kształtują postawy obywatelskie w kwestiach związanych z pamięcią zbiorową o przeszłości i transformacji
- Uczą się cenić demokrację i prawa człowieka

Kluczowe pytanie _____ Co powinno się wydarzyć z budynkami i pomnikami które symbolizowały komunistyczny reżim w czasach postkomunistycznych?

¹ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=en)

II. PRZEBIEG ZAJĘĆ

Aktywność 1: Radzenie sobie z pomnikami przeszłości w miejscach publicznych – zadanie na przełamanie lodu (5 min.)

CEL: Zapoznanie uczniów z tematem lekcji i zrozumienie co wiedzą na ten temat.

DZIAŁANIE: Burza mózgów z uczniami

OPIS: Zapytaj uczniów czy słyszeli o pomnikach z czasów komunistycznych w miejscach publicznych: czy są tam nadal lub czy zostały rozebrane? Zapytaj o zmienianie nazw ulic lub budynków publicznych.

Jeśli uczniowie nie pamiętają takich przypadków lub są sobie w stanie przypomnieć tylko parę indywidualnych przypadków, zachęć ich do poszukania odpowiedzi w internecie. Możesz również przedstawić parę fotografii na tablicy interaktywnej. Przyjrzyjcie się wspólnie przykładom takich obiektów architektonicznych i miejsc na poziomie lokalnym, krajowym lub międzynarodowym.

Wyjaśnij uczniom, że debata nad zasadnością pomników i nazw z przeszłości nie ogranicza się do krajów postkomunistycznych. W ostatnim czasie, w wielu miejscach takich jak Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, czy inne postkolonialne mocarstwa, miały miejsce kontrowersje czy nawet konflikty dotyczące symboli przeszłości – z różnymi skutkami. Wiele pomników zostało obalonych, niektóre z nich zostały zniszczone, przekształcone, przeniesione do specjalnych miejsc takich jak muzea tematyczne i parki, dodawane są przynajmniej nowe inskrypcje objaśniające postaci lub wydarzenia historyczne z innej, bardziej krytycznej perspektywy.

Możesz poprosić uczniów o przeczytanie krótkich opisowych artykułów dotyczących tego procesu (po zakończeniu lekcji) lub podsumować kluczowe punkty i postawić jedno z pytań, na które lekcja stara się odpowiedzieć: w świetle wszystkich tych argumentów, czy pomniki kontrowersyjnych historycznych postaci lub wydarzeń powinny być usuwane, czy też jest to działanie szkodliwe, czyniące nas ofiarami historii zamiast jej uczestnikami, którzy są ją w stanie zrozumieć i analizować?

Jako dodatkowy materiał możesz wykorzystać tekst „Pomniki postaci historycznych powinny pozostać nienaruszone”, link: <https://debatingmatters.com/topic/monuments-to-historical-figures-should-remain/>

Aktywność 2: Rozbiórka czy rebranding? – Praca ze źródłami historycznymi (35 min.)

CEL: analiza krytyczna i interpretacja czterech przykładów spraw sądowych z czasów transformacji.

DZIAŁANIE: Po tym wprowadzeniu uczniowie będą pracować w mniejszych grupach. Ta aktywność ma 2 etapy – na pierwszym etapie każda grupa 3-4 uczniów otrzymuje materiał pisemny dotyczący sprawy sądowej z jednego kraju (Polska, Litwa, Niemcy, Bułgaria, patrz: **Błąd! Nie można odnaleźć źródła odwołania.**) oraz zestaw pytań pomagających w analizie i refleksji.

Aktywność 3: Analiza porównawcza.

CEL: Uzyskanie informacji ze źródeł historycznych, przeanalizowanie ich i sformułowanie argumentów do debaty nad tym, co wydarzyło się z komunistycznym dziedzictwem w czasach postkomunistycznych.

OPIS: Klasa podzielona jest na małe grupy 3– 4 uczniów. Każda grupa pracuje przez 35 minut ze źródłami historycznymi i uzyskuje informacje na temat przedstawionych przypadków z Bułgarii, Litwy i Polski (patrz: **KARTA PRACY 1**, **KARTA PRACY 2**, **KARTA PRACY 3**). Grupy uczniów analizują te źródła poszukując odpowiedzi na kluczowe pytanie: co powinno się wydarzyć z budynkami i pomnikami które symbolizowały komunistyczny reżim w czasach postkomunistycznych? Przykłady z 3 krajów dają im argumenty popierające oba

rozwiązania: rozbiórkę lub przemianowanie. Uczniowie pracując w mniejszych grupach powinni rozwinąć swoje argumenty w oparciu na tych konkretnych źródłach.

Uwaga: Załącznik zawiera materiały pomocnicze dla Bułgarii, Litwy i Polski. Można dostosować materiały i wykorzystać podobne aktywności/pytania do przeanalizowania dziedzictwa komunistycznego reżimu w kontekście własnego państwa. Uczniowie mogą też poszukać badań opinii publicznej i komentarzy dotyczących ich kraju w internecie. Bez względu na kontekst narodowy i kulturowy, debaty dotyczące “rozbiórka vs. rebranding” wszędzie były żywiołowe - również postawy wobec strategii stosowanych przez władze były dość podobne.

Aktywność 4: Czy dziedzictwo czasów komunistycznych warte jest zachowania? – Dyskusja (40 min.)

CEL: Zrozumienie złożoności pamięci zbiorowej w kontekście rozliczania się przeszłością komunistyczną i konkurujących pamięci w społeczeństwie w czasach postkomunistycznych.

OPIS: W ramach kontynuacji poprzedniej aktywności (2), podziel klasę na pary. Daj uczniom 10 minut na dyskusję w parach nad ogólnym pytaniem: czy ważne jest zachowywanie pamięci zbiorowej dziedzictwa ustroju komunistycznego po 1989?

Zbierz razem całą klasę i przedyskutujcie ich opinie przez 20 minut. Podkreśl uporczywość pamięci zbiorowej w kontekście rozliczania się z komunistycznym reżimem i istnienie konkurujących pamięci w czasach postkomunistycznych.

By zachęcić uczniów do bardziej aktywnego uczestnictwa, nauczyciel może wykorzystać metodę “czterech kątów”. Metoda ta daje uczniom ramy, w których mogą wyrazić swój punkt widzenia na temat jakiegoś stwierdzenia. Każdy członek klasy bierze udział w aktywności i wyraża swoją opinię w dyskusji, która następuje. Można wykorzystać tę metodę parokrotnie w ciągu jednej lekcji, by pokazać jak opinie zmieniają się wraz ze zdobywaniem nowych informacji. Może też ona pomóc uczniom przemyśleć i uzasadnić swoje opinie przed zadaniem pisemnym. Podstawowa strategia:

- Wskaż cztery kąty sali lekcyjnej jako “zdecydowanie się nie zgadzam”, “nie zgadzam się”, “zgadzam się” i “zdecydowanie się zgadzam”.
- Przeczytaj uczniom stwierdzenie i poproś ich by stanęli w kącie, który odzwierciedla ich punkt widzenia. Niektórzy uczniowie mogą stanąć pomiędzy kątami, co nie jest problemem. Uczniowie prawdopodobnie automatycznie wprowadza bardziej zniuansowane podejście poprzez ustawienie się pomiędzy kątami. Nie zniechęcaj ich do tego, poproś jedynie by wyrazili swoją opinię.
- Poproś uczniów by wyjaśnili dlaczego zdecydowali się wybrać daną pozycję. Daj wszystkim uczniom możliwość zmiany miejsca jeśli przekonają ich argumenty innych.

III. TREŚCI UZUPEŁNIAJĄCE

Kluczowe pojęcia

Pamięć zbiorowa - Pojęcie odnosi się do obiegu wspomnień pośród członków danej społeczności. Wspomnienia te dalekie są od bycia idealnymi zapisami przeszłości; składa się na nie to co pamiętamy, sposób w jaki to przedstawiamy oraz to o których aspektach zapominamy. Mówiąc ogólnie, pamięć zbiorowa różni się od historii oficjalnej tym, że jest mniej formalna, bardziej zróżnicowana i zmienna, podczas gdy historia oficjalna *przedstawiana* jest często jako formalna, jednolita i stabilna.

Społeczeństwo obywatelskie - Społeczeństwo obywatelskie to przestrzeń dobrowolnych kolektywnych działań na rzecz wspólnego dobra, wspólnych celów i wartości, w odróżnieniu od rodzin, instytucji państwowych i szukających zysku. Pojęcie to obejmuje pełen zakres formalnych i nieformalnych organizacji, które są poza rządem i rynkiem – w tym ruchy społeczne, organizacje wolontariackie, organizacje zrzeszające członków, grupy religijne, organizacje pozarządowe, organizacje tworzone przez społeczność lokalną, jak również społeczności lokalne i obywateli działających indywidualnie i kolektywnie.

Dziedzictwo - Pojęcie to odnosi się do cech należących do kultury danej społeczności takich jak tradycje, język czy budynki, które zostały stworzone w przeszłości i nadal mają znaczenie historyczne.

Dodatkowe informacje:

Bulgaria:

Odcinek 1: *Symbol władzy: Mauzoleum, Bezpieczeństwo Narodowe i Strach* (po bułgarsku, z angielskimi napisami)

https://www.youtube.com/watch?v=lfVHiHyDH8w&list=PLfLx3IDPtE3Lpgbo4K0p-4E5T3_e7U6yj&index=1

Krótki filmik o mauzoleum z Georgim Gospodinovem, od około 2:00 do 6:30

По стъпките на една революция (цялата обиколка)/ Śladami rewolucji (cała wycieczka)

https://www.youtube.com/watch?v=ik9JOZb7Tnk&list=PLfLx3IDPtE3Lpgbo4K0p-4E5T3_e7U6yj&index=4

Litwa:

Studium przypadku litewskiego: Park Grūtas

Pomniki z okresu komunistycznego mogą być traktowane na różne sposoby. Po przywróceniu niepodległości Litwie, różne pomniki i rzeźby radzieckie, zwłaszcza te przedstawiające komunistyczne postaci polityczne zaczęły być szybko niszczone. Rozebrane pomniki pozostawiane były w magazynach, piwnicach i garażach, jako że nie ustanowiono żadnych formalnych procedur przechowywania takich pomników oraz nie zapadła jasna decyzja co zrobić z takimi rzeźbami – zniszczyć je czy zmienić.

Niektórzy ludzie, zwłaszcza ci, którzy doświadczyli komunistycznych represji, chcieli, aby wszystkie pomniki reprezentujące ideologię socjalistyczną zostały zniszczone. Obawiali się, że zachowanie takich rzeźb i pomników może doprowadzić do ich wykorzystywania w celach komunistycznej propagandy i nostalgii. Ci ludzie uważają, że radzieckie pomniki nie powinny być uznawane za dzieła sztuki a jedynie bezużyteczne relikty z niechlubnej przeszłości. Dla nich, zniszczenie wszystkich pomników upamiętnia ich wyzwolenie spod znienawidzonego reżimu. Inna grupa ludzi wolałaby aby pomniki zostały zachowane, trzymane w muzeach i wykorzystywane jako źródła do nauczania historii. Formalne pomniki mogą mieć nadal status obiektów kultury więc zniszczenie ich nie byłoby takie oczywiste.

W 1998 Ministerstwo Kultury ogłosiło przetarg na wystawę rozebranych pomników radzieckich. Przetarg wygrała instytucja publiczna prowadzona przez lokalnego biznesmena Viliumasa Malinauskasa. W czasach komunistycznych Malinauskas był dyrektorem państwowego gospodarstwa rolniczego. Po upadku Związku Radzieckiego założył odnoszący sukcesy biznes zajmujący się hodowlą i handlem grzybami i jagodami. Malinauskas twierdzi, że nie był nigdy członkiem Partii Komunistycznej i nie wspierał radzieckiego reżimu. Pomysł na stworzenie parku pomników radzieckich – muzeum na świeżym powietrzu – przyszedł mu do głowy, gdy zobaczył głowę pomnika Lenina leżącą na podwórku fabryki sztuki w Wilnie. 20 hektarów bagnistego lasu w pobliżu wsi Grūtas przeznaczono na Otwarte Muzeum Rzeźby Radzieckiej. Leży się ono niedaleko kurortu Druskininkai i 125 kilometrów od stolicy Litwy Wilna. Przygotowania do wystawy rozpoczęły się w 1999. Park został oficjalnie otwarty w 2001 i zawiera około 100 różnych rzeźb.

Celem Parku Grūtas jest zachowanie ikon radzieckiej ideologii i przedstawienie negatywnej roli jaką odgrywały. Te komunistyczne pomniki, pozbawione oryginalnego kontekstu, nie wyglądają tak majestatycznie jak kiedyś i pozwalają odwiedzającym obejrzeć dzieła radzieckiej propagandy w innym świetle. Niemniej jednak, Park Grūtas został przyjęty na Litwie dosyć ambiwalentnie. Mimo, że muzeum odniosło sukces i jest odwiedzane przez wielu turystów z całego świata, ci, którzy chcieli by pomniki komunistyczne zostały całkowicie zniszczone krytykują Muzeum Grūtas. Argumentują, że zbrodnie popełniane przez postaci uwiecznione na pomnikach nie są widoczne w tym jak rzeźby prezentowane są w parku. Dla nich stworzenie Parku Grūtas reprezentuje przywrócenie tych radzieckich rzeźb do dawnej świetności. Uważają, że muzeum może zachęcać do nostalgii a nie odrzucenia komunistycznych pomników oraz ideologii, którą reprezentują. W związku z tym pomniki te nadal pełnią swoją ideologiczną funkcję, nawet po upadku reżimu. Młodzi ludzie, którzy nie doświadczyli komunistycznego systemu oraz goście z Zachodu nie są w stanie zrozumieć idei muzeum, bo nie znają całego kontekstu i postrzegają Park Grūtas jako muzeum reliktyw radzieckich, jako rozrywkę a nie przestrzeń edukacyjną. Tym samym usunięcie radzieckich pomników i zainstalowanie ich w muzeum na świeżym powietrzu może być postrzegane jako sposób na upamiętnienie socjalistycznej przeszłości oraz moralnie wątpliwa metoda na przyciąganie turystów, a nie forma refleksji nad trudnymi doświadczeniami z przeszłości, które pomniki reprezentują.

Polska:

Debate na temat namacalnych śladów komunistycznego reżimu, które obecne są w miejscach publicznych miała miejsce również w Polsce. Liczne pomniki zniszczono zaraz po roku 1989 jako niechciane symbole totalitarnego reżimu- taki był też los pomnika Feliksa Dzierżyńskiego, polskiego komunisty i jednego z bliskich współpracowników Lenina. Jego pomnik znajdował się na jednym z głównych placów Warszawy. Został zburzony i zastąpiony później pomnikiem poety romantycznego Juliusza Słowackiego.

Zburzenie pomnika Dzierżyńskiego stało się symbolicznym wydarzeniem publicznym- w listopadzie 1989 warszawiacy wiwatowali gdy pomnik "krwawego Feliksa", straciwszy głowę, spadł na chodnik.

Do niedawna w polskich miastach stały nadal setki komunistycznych pomników. Miały one zostać usunięte dzięki specjalnej ustawie dekomunizacyjnej wprowadzonej w 2016, która początkowo odnosiła się do komunistycznych nazw ulic, mostów i placów, które miały zniknąć z przestrzeni publicznej. W 2017 polski Sejm przegłosował poprawkę, która poszerzyła zakres dekomunizacji by obejmowała ona również, między innymi, pomniki, obeliski, rzeźby, posągi, kamienie i tablice pamiątkowe. Władze lokalne miały usunąć je przed końcem marca 2018- następnie wojewodowie mieli zająć się ich rozbiórką.

Usunięto lub rozebrano wiele pomników w tym okresie, bardzo często pomimo protestów pewnej części opinii publicznej lub przedstawicieli lokalnych partii lewicowych. W większości przypadków pomniki nie były niszczone tylko przenoszone w inne miejsce- do muzeów tematycznych czy parków historii współczesnej takich jak np. Muzeum PRL-u w Rudzie Śląskiej (<http://www.muzeumprl-u.pl/index.php?id=55>). "Pamiętki po PRL-u" w Strzelcach Krajeńskich zostały rozebrane i znajdują nowy dom w parku historii współczesnej w Surmówce w województwie Warmińsko-Mazurskim.

(Nagranie: <https://www.zachod.pl/14459/strzelce-pomniki-relikty-prl-u-rozebrane/>).

Więcej informacji na temat pomników w Polsce: Projekt „Pomniki pamięci 1918-2018”, <http://monuments-remembrance.eu/en/o-projekcie-3>

MAUZOLEUM GEORGIEGO DYMITROWA SOFIA, BUŁGARIA

CHRONOLOGIA

2-10.07.1949 Mauzoleum zostało zbudowane jako miejsce pochówku zabalsamowanego ciała Georgiego Dymitrowa (1882-1949) pierwszego przywódcy komunistycznej Bułgarii. Budynek stworzony z białego marmuru przez architektów Georgiego Ovcharova, Racho Ribarova, Ivana Danchova. Trybuna mauzoleum wykorzystywana była przez przywódców komunistycznych przy ważnych okazjach takich jak parady.

08.1990 Ciało Dimitrova zostało skremowane a prochy pochowane na Cmentarzu Centralnym w Sofii.

1999 Wyborcza wygrana centroprawicowego rządu Ivana Kostova (Związek Sił Demokratycznych) po gorącej narodowej debacie. Premier i jego partia, Związek Sił Demokratycznych, stwierdzili, że zachowanie mauzoleum po upadku komunizmu w 1989 byłoby nieodpowiednie, gdyż reprezentuje ono represyjną przeszłość Bułgarii.

21-27.08.1999 Rząd podjął cztery próby zdemolowania budynku. Pierwsze przy zawiodły, gdyż polegały na pojedynczej, potężnej eksplozji. Budynek nie runął po pierwszych dwóch próbach, a trzecia uszkodziła go tylko nieznacznie. Czwarta (skuteczna) próba polegała na wykorzystaniu serii mniejszych wybuchów, jednego po drugim.

MAUZOLEUM GEORGIEGO DYMITROWA SOFIA, BUŁGARIA

Zdjęcie mauzoleum opublikowane na FB z komentarzami, luty 2021

Wybrane komentarze

- To mogłoby być muzeum. Zdemolowanie go nie zmienia historii.
- Największy zdrajca narodowy, Gosho Decha [Georgi Dimitrov], który dał wybrzeże morza Egejskiego greckim komunistom, zrobił z zachodnich części [Bułgarii, od 1919 należących do Serbii] prezent dla Tito, ideolog macedońskiego nacjonalizmu.
- To nie prawda! To Przywódca i Nauczyciel narodu bułgarskiego!
- A gdzie mumia?
- Miałem cztery lata i moja babcia wiedziała, że zniszczą budynek, więc poszliśmy tam go zobaczyć. W tym grobowcu było tak zimno.
- To mógłby być świetny cel wycieczek turystycznych.
- To powinno być muzeum komunizmu, 24 godziny na dobę pełne turystów chcących zapłacić i zobaczyć idiotyzm niedawnej przeszłości.

Pytania pomocnicze i zadania

1. Jak odbierasz komentarze na temat zdjęcia mauzoleum?
2. Jakie są reakcje ludzi?
3. Jakie komentarze przeważają: pozytywne czy negatywne?
4. Jaki komentarz napisał(a)byś na temat tego zdjęcia?

MAUZOLEUM GEORGIEGO DYMITROWA SOFIA, BUŁGARIA

Żegnaj Mauzoleum!

W duszny dzień pod koniec sierpnia 1999 grupa ludzi wspięła się na trybunę wzniesioną na placu naprzeciwko mauzoleum- ministrowie, zastępcy, dziennikarze, osoby publiczne, po krótkce „crème de la crème” Sofii. Jeden dziwny szczegół: wszyscy otworzyli parasole, czarne lub kolorowe. Dziś zburzone będzie mauzoleum. Wybuch wznosi gęstą chmurę kurzu. Widownia zaczyna się ekscytować:

"Imponujące!"

"Przesadzili!"

"Dobrze, że nas uprzedzili, żebyśmy wzięli parasole."

Dym się rozwiewa i objawia mauzoleum. Nietknięte. Pęknięcie między dwiema marmurowymi płytami. Zdemolowanie budynku i usunięcie gruzów będzie wymagało kilku dni, paru eksplozji, dźwigów i ciężarówek. Mauzoleum wyglądało jakby było budowane.

Czy mauzoleum powinno było być zachowane i przerobione na pomnik upamiętniający komunizm? Z graffiti czy bez? Nie wiem. Ale gdy je burzyli, czułam ciężar reżimu. Czułam jak długim i bolesnym procesem będzie zniszczenie refleksów, które nam pozostawił. Tylko widoczne elementy mauzoleum zniknęły, fundamenty i podziemne korytarze zostały, jak mocne korzenie osadzone w ziemi. [...]

W miejscu, gdzie kiedyś stało mauzoleum trzecie milenium (po 2001) rozrzuciło garść cekinów: kawiarnie i parasole reklamowe.

Minęło parę lat i o mauzoleum zapomniano.

Rouja Lazarova*, Mausolée. Paryż, Flammarion, 2009, str. 211-212.

* Rouja Lazarova (urodzona w 1968) jest bułgarską francuskojęzyczną pisarką, która od 1991 mieszka w Paryżu. Jest autorką kilku książek i sztuk.

Pytania pomocnicze i zadania

1. Przedstaw źródło: rodzaj, autora, kiedy powstało, temat.
2. Jak została przedstawiona rozbiórka mauzoleum? Znajdź konkretne słowa i określenia w tekście.
3. Jaka jest postawa autora wobec opisywanego zdarzenia?
4. Jak jest wspomniane muzeum?

https://www.youtube.com/watch?v=vcgN2n_BTTY

MAUZOLEUM GEORGIEGO DYMITROWA SOFIA, BUŁGARIA

DEBATA

Decyzja o zniszczeniu Mauzoleum Dymitrowa została podjęta po gorącej narodowej debacie. Były przywódca został zabalsamowany i pochowany w mauzoleum w 1949. Ciało Dimitrova zostało usunięte z mauzoleum i skremowane w 1990, rok po upadku komunizmu w Bułgarii.

Los pustego budynku pozostał drażliwym tematem.

Podczas gdy ministrowie mówili, że mauzoleum stało na przeszkodzie modernizowania stolicy, niektórzy polityczni przeciwnicy twierdzili, że plan zburzenia go był przykładem klasycznego politykowania przed lokalnymi wyborami.

Jedno badanie opinii publicznej wykazało, że około dwie trzecie obywateli było przeciwnych zburzeniu i wołało aby pomnik został zachowany.

BBC News, *Świat: Komunistyczny bastion w Europie wreszcie upada*, 27 sierpień 1999.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/431854.stm>

Pytania pomocnicze i zadania

1. Znajdź w tekście słowa i określenia, które pozwalają wywnioskować jak zmieniało się podejście ludzi wobec mauzoleum. Podkreśl je raz.
2. Jakie możliwe rozwiązania dla kwestii mauzoleum znajdujesz w tekście? Podkreśl je dwa razy.

DLACZEGO WAŻNYM JEST ZACHOWANIE
DZIEDZICTWA KOMUNISTYCZNEGO REŻIMU W
PAMIĘCI ZBIOROWEJ PO 1989?

DOM BUŁGARSKIEJ PARTII KOMUNISTYCZNEJ

DOM PARTII

SOFIA, BUŁGARIA

1948-1954

Dom Partii (Siedziba Główna Bułgarskiej Partii Komunistycznej) został zbudowany przez zespół pod przywództwem architekta Petso Zlateva. Budowa trwała sześć lat i została wreszcie ukończona w 1954. Budynek pokrywa 40 000 metrów kwadratowych.

Zaprojektowany w stylu neoklasycystycznym budynek o triumfalnym, podniosłym i posagowym charakterze, upamiętniający i gloryfikujący rolę Bułgarskiej Partii Komunistycznej w rządzeniu krajem. Zewnętrzna pompa i przepych objawiają się w symetrycznej fasadzie i ogromnych korynckich kolumnach.

26.08.1990

W lecie 1990, Bułgarska Partia Socjalistyczna (BSP), uprzednio komunistyczna, mieściła się w Domu Partii. Plac, na którym znajdował się budynek był centrum protestów obywatelskich w tym obozów namiotowych Miasta Prawdy i Inicjatywy Obywatelskiego Nieposłuszeństwa. Podczas debat Zgromadzenia Narodowego Związek Sił Demokratycznych (ZSD) poruszył kwestię usunięcia symboli komunizmu, ale BSP była temu przeciwna. W nocy 26 sierpnia 1990 w Domu Partii wybuchł pożar, po tym jak Plamen Stanchev, członek Inicjatywy Obywatelskiego Nieposłuszeństwa, zagroził samospaleniem „jeśli czerwona gwiazda, symbol obcego państwa, nie zostanie usunięta ze szczytu”. Konstantin Trenchev ostrzegł również, że jeśli gwiazda nie zostanie usunięta budynek może zostać zaszurmowany.

Groźba ta została spełniona i doprowadziła do zniszczenia i splądrowania 94 pomieszczeń. Około godziny 23 budynek nagle zapłonął. Przeprowadzone później śledztwo wykazało, że szturm, podpalenie i grabież wydarzyły się „spontanicznie i nie były zorganizowane przez egzaltowanych ekstremistów”. Podejrzania, że budynek został podpalony przez siły BSP w celu zniszczenia archiwów, a atak i grabież zostały zaaranżowane przez dobrze przygotowanych podżegaczy, nie zostały nigdy udowodnione.

4.10.1990

Komunistyczne symbole w byłym Domu Partii zostały usunięte, a najbardziej symbolicznym aktem było zdjęcie czerwonej gwiazdy ze słupa na szczycie budynku za wykorzystaniem helikoptera i zastąpienie jej flagą Bułgarii. Rozpoczęła się debata nad tym, że budynek jest imponującą pozostałością przeszłej ideologii. W latach 90tych pojawiały się sugestie by przekształcić budynek poprzez dodanie współczesnych elementów architektonicznych.

1991

Dawny Dom Partii stał się jednym z budynków Zgromadzenia Narodowego.

1999

Dom Partii został wyremontowany za 140 milionów BGN.

2020/2021

W 2020, dawny Dom Partii został ponownie wyremontowany i uzyskał specjalny dach (szklana kopuła) by można było przenieść do niego plenarne posiedzenia Zgromadzenia Narodowego.

Budynek mieści obecnie Zgromadzenie Narodowe.

DOM BUŁGARSKIEJ PARTII KOMUNISTYCZNEJ DOM PARTII SOFIA, BUŁGARIA

Budowa tak zwanego "Trójkąta władzy", początek lat 50tych.

B
U
D
O
W
A

Na środku Dom Partii – siedziba Bułgarskiej Partii Komunistycznej.

Źródło: BTA

P
O
Ż
A
R

Pożar Domu Partii, 26 sierpnia, 1990.

Zdjęcie BTA

<https://pametzautre.bg/dom/>

**DOM BUŁGARSKIEJ PARTII KOMUNISTYCZNEJ
DOM PARTII
SOFIA, BUŁGARIA**

**D
E
M
O
N
T
A
ż**

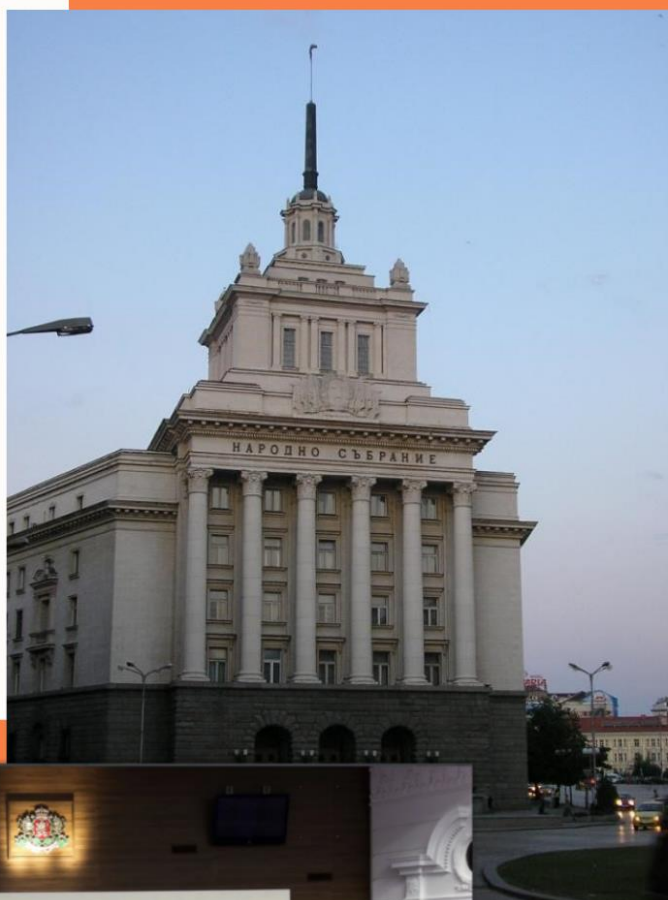

Usunięcie czerwonej gwiazdy z budynku z byłego Domu Partii Bułgarskiej Partii Komunistycznej, Sofia, 4 października 1990. Obecnie Gwiazda znajduje się w Muzeum Sztuki Socjalistycznej (Totalitarnej).
Źródło: BTA

DOM BUŁGARSKIEJ PARTII KOMUNISTYCZNEJ DOM PARTII SOFIA, BUŁGARIA

Była siedziba Bułgarskiej Partii Komunistycznej – symbol parlamentaryzmu?
Od 1991 roku były Dom Partii wykorzystywany jest jako biura oraz, od września 2020, jako główny budynek Zgromadzenia Narodowego (2020-2021).
Źródło: BTA

S
Y
M
B
O
L

Licensed under the terms of the cc-by-sa-2.0 Źródło: BTA

PARK GRŪTAS LITWA

Viliumas Malinauskas

Viliumas Malinauskas to lokalny biznesmen operujący w pobliżu miejscowości wypoczynkowej pod Druskiennikami. W czasach komunistycznych Malinauskas był dyrektorem państwowego gospodarstwa rolniczego. Po upadku Związku Radzieckiego założył odnoszący sukcesy biznes zajmujący się hodowlą i handlem grzybami i jagodami. Malinauskas twierdzi, że nie był nigdy członkiem Partii Komunistycznej i nie wspierał radzieckiego reżimu. Pomysł na stworzenie parku pomników radzieckich – muzeum na świeżym powietrzu- przyszedł mu do głowy, gdy zobaczył głowę pomnika Lenina leżącą na podwórku fabryki sztuki w Wilnie.

Pomnik Lenina w lesie Parku Grūtas. Pomnik stał uprzednio na wysokim piedestale w centrum Wilna.
Źródło: archiwum prywatne (Aiguste Starkutė)

PARK GRŪTAS LITWA

Strona główna O nas Ekspozycja zewnętrzna Muzeums Zoo Luna park Kawiarnia Ceny Kontakt

+370-682-42320

O nas

Po odzyskaniu przez Litwę niepodległości, w latach 1989-1991 wiele pomników o wymowie ideologicznej z okresu sowieckiego zostało zdemontowanych i – z braku ustalonych zasad przechowywania – leżało w magazynach i podwórzach, najczęściej na terenie przedsiębiorstw komunalnych. W takich warunkach większość pomników uległa uszkodzeniom (jedne "ucierpiały" podczas demontowania, inne padły łupem handlarzy metalami itp.), a w przyszłości miały prawdopodobnie zostać całkowicie zniszczone, jak to się stało w sąsiednich republikach. Co do dalszego losu zdemontowanych pomników było wiele różnych zdań i propozycji. Zniszczyć? Zachować?

W 1998 roku Ministerstwo Kultury ogłosiło konkurs na zorganizowanie ekspozycji zdemontowanych rzeźb pomnikowych z okresu sowieckiego. Zwycięzcą konkursu została spółka użyteczności publicznej "Hesonos klubas", mająca siedzibę w miejscowości Grūtas pod Druskiennikami. Ważkim argumentem było to, że prezes spółki Viliumas Malinauskas zobowiązywał się do urządzenia ekspozycji za środki własne uzyskane z dochodów prowadzonej przez jego rodzinę działalności gospodarczej – firmy zajmującej się przetwórstwem grzybów i owoców leśnych, bez wsparcia finansowego ze strony państwa. W projekcie przedstawionym na konkurs akcentowano również znaczenie nowego obiektu turystycznego dla rozwoju gmin regionu Południowej Litwy.

Prace związane z organizacją ekspozycji rozpoczęto na początku 1999 roku. Oficjalne otwarcie Parku Grūtas nastąpiło 1 kwietnia 2001 roku.

http://grutoparkas.lt/pl_PL/

Dyskusja nad koncepcją Muzeum w Parku Grūtas.

Źródło: oparte na Jurašienė J., Ambivalentiškumo problema Grūto parke. Atvejo studija (baigiamasis magistro darbas), Vilnius: Vilniaus Dailės akademija, 2016, str. 37; Miles M., Appropriating the ex-Cold War in: Art History & Criticism 2007, nr. 3, str. 173, wersja interaktywna: <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/33635>

Muzeum w Parku Grūtas zostało na Litwie przyjęte ambiwalentnie. Choć muzeum odniosło sukces i odwiedzane jest przez wielu turystów z całego świata, niektórzy, głównie byli więźniowie polityczni, dysydenci i deportowani, chcą by pomniki radzieckie zostały całkowicie zniszczone i krytykują Park Grūtas. Dołączyli do nich słynni akademicy tacy jak historyk Edvardas Gudavičius, lingwista i polityk Zigmas Zinkevičius, architekt Eduardas Budreika, matematyk Bronius Grigelionis oraz inni. Dla nich, założenie Parku Grūtas równa się przywróceniu radzieckich pomników na miejsce dawnej świetności. Argumentują, że zbrodnie popełniane przez postaci uwiecznione na pomnikach nie są widoczne w tym jak rzeźby prezentowane są w parku. Uważają, że muzeum może zachęcać do nostalgii a nie odrzucenia komunistycznych pomników oraz ideologii, którą reprezentują. W związku z tym pomniki te nadal pełnią swoją ideologiczną funkcję, nawet po upadku reżimu. „Park Grūtas już jest kwestią sporną i upokarzającą dla wielu Litwinów [...] Pamięć historyczna tworzona w Parku Grūtas jest niemoralna” napisał dysydent i Arcybiskup Kowna Sigita Tamkevičius w liście do Parlamentu, Premiera i Prezydenta. Młodzi ludzie, którzy nie doświadczyli komunistycznego systemu oraz goście z Zachodu nie są w stanie zrozumieć idei muzeum, bo nie znają całego kontekstu i postrzegają Park Grūtas jako muzeum relikwów radzieckich, jako rozrywkę a nie przestrzeń edukacyjną. Jak zauważył badacz Malcolm Miles “to do jakiego stopnia park, z restauracjami i placem zabaw, a nawet małym zoo w zasięgu wzroku symboli władzy (w tym pociągu wykorzystywanego do deportacji, który stoi przy wejściu) oferuje dzień pełen rodzinnej rozrywki, jest oznaką przywłaszczenia przez branżę turystyczną.” Tym samym usunięcie radzieckich pomników i zainstalowanie ich w muzeum na świeżym powietrzu może być postrzegane jako sposób na upamiętnienie socjalistycznej przeszłości oraz moralnie wątpliwa metoda na przyciąganie turystów, a nie forma refleksji nad trudnymi doświadczeniami z przeszłości, które pomniki reprezentują.

Przepisywanie historii?

Historyczka i dziennikarka profesor Mary Beard uważa, że zamiast niszczenia pomników kontrowersyjnych postaci „ważniejsze jest [...] spojrzenie historii prosto w oczy i refleksja nad naszą niekomfortową relacją z nią... zamiast usuwania nieprzyjemnych kawałków ze obrazu historii”. Podobnie myślą ci, którzy ostrożnie podchodzą do poddawania postaci historycznych ocenie moralnej według współczesnych standardów, i kwestionują co dobrego przyniesie ze sobą usunięcie pomnika Rhodes’a w sensie praktycznym, gdyż: „Rhodes nie może być wymazany z historii Oxfordu, Wielkiej Brytanii i Południowej Afryki.”

Monuments to historical figures should remain („Pomniki postaci historycznych powinny pozostać nienaruszone”), <https://debatingmatters.com/topic/monuments-to-historical-figures-should-remain/>

Co powinno się wydarzyć z budynkami i pomnikami które symbolizowały komunistyczny reżim w czasach postkomunistycznych?

POLSKA

Podstawy prawne rozbiórki komunistycznych pomników w Polsce

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 1 kwietnia 2016 r. o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego przez nazwy budowli, obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz pomniki, pomniki nie mogą upamiętniać osób, organizacji, wydarzeń lub dat symbolizujących komunizm lub inny ustrój totalitarny. Pomniki odwołujące się do osób, organizacji, wydarzeń lub dat symbolizujących represyjny, autorytarny i niesuwerenny system władzy w Polsce w latach 1944–1989 mają zostać usunięte do roku 2018. "Pomnik" oznacza także: kopce, obeliski, kolumny, rzeźby, posągi, popiersia, kamienie pamiątkowe, płyty i tablice pamiątkowe, napisy i znaki. Ustawa ta obejmuje:

- Pomniki poświęcone Armii Czerwonej, w tym tzw. pomniki wdzięczności, braterstwa, partyzantów sowieckich.
- Pomniki poświęcone działaczom Polskiej Partii Robotniczej.
- Pomniki poświęcone Gwardii Ludowej/Armii Ludowej.
- Pomniki poświęcone zwalczaniu Polskiego Podziemia Niepodległościowego po 1944 r. przez instytucje Polski Ludowej i ZSRS.
- Pomniki poświęcone funkcjonariuszom Polski Ludowej lub działaczom komunistycznym z innych państw.
- Pomniki poświęcone Komunistycznej Partii Polski.
- Pomniki upamiętniające budowy obiektów z okazji ...-lecia Polski Ludowej.

Ustawa nie ma zastosowania wobec pomników niewystawionych na widok publiczny; znajdujących się na terenie cmentarzy albo innych miejsc spoczynku; wystawionych na widok publiczny w ramach działalności artystycznej, edukacyjnej, kolekcjonerskiej, naukowej lub o podobnym charakterze, w celu innym niż propagowanie ustroju totalitarnego; wpisanych – samodzielnie albo jako część większej całości – do rejestru zabytków.

Na podstawie

<https://ipn.gov.pl/pl/upamietnianie/dekomunizacja/dekomunizacja-pomnikow/45390,Komunikat-w-sprawie-usuwania-z-przestrzeni-publicznej-pomnikow-propagujacych-kom.html>

POLSKA

“Pamiętki po PRL-u” w Strzelcach Krajeńskich zostały rozebrane i znajdą nowy dom w parku historii współczesnej w Surmówce w województwie Warmińsko-Mazurskim.
<https://www.youtube.com/watch?v=osWFEqbMdKE&t=48s>

Pomnik Braterstwa Broni w Warszawie
 Źródło:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Pomnik_Braterstwa_Broni_w_Warszawie

P A M I Ą T K I

Muzeum PRL-u w Rudzie Śląskiej,
<http://www.muzeumpri-u.pl/index.php?id=111>

Podział wśród historyków

Są wśród historyków dwie szkoły. Pierwsza mówi o tym, że pomników takich, jako świadectw historii, nie należy ruszać. Druga, dopuszcza możliwość znalezienia dla takich pamiątek bardziej odpowiednich miejsc. Pomnik jest oczywiście śladem historii i należy mu się szacunek. Nie wolno pomników burzyć, ale to nie oznacza, że trzeba je przyjmować bezkrytycznie. Zygmunt Woźniczka, historyk ze Śląska stwierdził podczas debaty dotyczącej pomnika w Zabrze: „Zacznijmy więc od tego, kto postawił ów pomnik w latach 80? Politycy właśnie. To był wyraz realizowanej wówczas polityki, czyli lansowania przyjaźni i sojuszu ze Związkiem Radzieckim. Usunięcie takiej pamiątki z centrum miasta nie jest zakłamywaniem historii. Wręcz przeciwnie. Oczywiście, to jest pewien obraz tamtych czasów, ale to obraz fałszywy. Treści niesione przez takie obeliski nie tylko nie mają zbyt wiele wspólnego z prawdą, ale nie przystają też nijak do tradycjni śląskiej czy zabrzańskiej. Dla wielu mieszkańców miasta czy regionu mogą być wręcz obraźliwe. Im żołnierze Armii Czerwonej nie kojarzą się z wyzwoleniem i braterstwem broni, a ze zrabowanym i spalonym miastem, z gwałtami i wywózkami na wschód. Z Tragedią Górnośląską, która zdecydowanie bardziej zasługuje na upamiętnienie w Zabrzu.”

Paweł Czechowski z internetowego portalu Histmag ma nieco inną opinię na temat podobnego pomnika w Czeladzi, innym mieście na Śląsku: „Czy bym go skuł, zdewastował, unicestwił? Też nie. Bo czy zrównaliśmy z ziemią obóz Auschwitz, czy może zrobiliśmy z niego smutne i bolesne, ale też ważne miejsce pamięci o strasznych czasach? To samo powinno się robić z pomnikami – niezłym rozwiązaniem jest dodawanie tablic wyjaśniających kontekst historyczny, w którym monumenty postawiono. Wtedy zamiast kupki gruzu mamy ważną lekcję, że dany pomnik nie był wyrazem społecznego entuzjazmu, ale np. czymś z góry narzuconym przez nowy porządek.”

Źródło:

<https://plus.dziennikzachodni.pl/pomniki-prlu-z-szacunkiem-dla-historii-ale-nie-mozna-tolerowac-klamstw-interaktywna-mapa/ar/3878359>
<https://histmag.org/Gon-z-pomnika...-wszystkich-naraz.-Jak-swiat-opanowala-wojna-na-pomniki-15730>

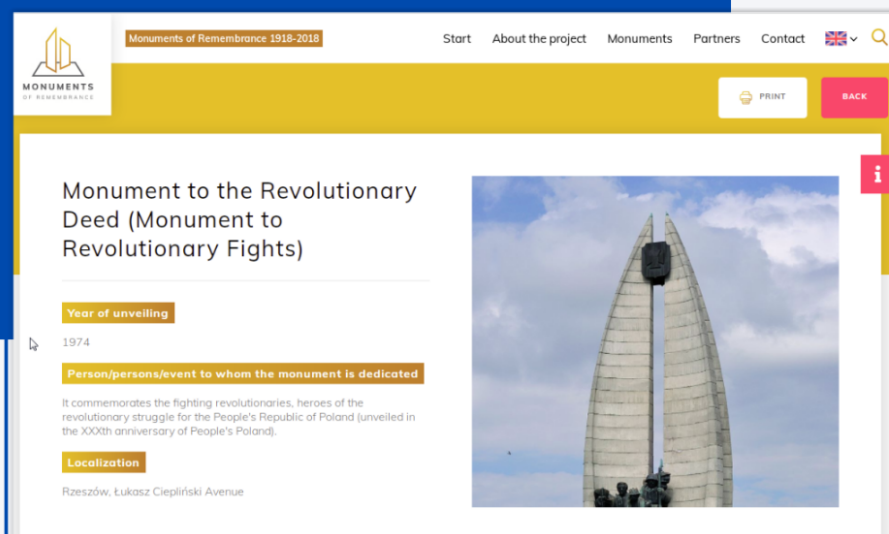
POLSKA

W obronie pomników

Pomimo ustawy dekomunizacyjnej, do dziś można w całym kraju znaleźć wiele śladów czasów komunistycznych, jak na przykład Pomnik Czynu Rewolucyjnego górujący nad Rzeszowem. Pomnik ma prawie 40 metrów wysokości i składają się na niego postaci chłopca, żołnierza i robotnika wznoszących sztandar rewolucji. W związku z jego komunistycznymi korzeniami, nie powinno go już tam być od końca marca 2018. Mimo to stoi nadal, podobnie jak inne pomniki w centrach wielu innych miast. W Rzeszowie, władze miasta chcą, aby pomnik został zachowany i starają się włączyć go do rejestru zabytków historycznych. Z kolei w przypadku rzeszowskiego Pomnika Wdzięczności Armii Czerwonej, sąd uchylił decyzję Instytutu Pamięci Narodowej o rozbiórce, a prezydent miasta stwierdził, że pomnik jest jednym z najsłynniejszych i najbardziej rozpoznawalnych miejsc w Rzeszowie i powinien pozostać jako "testament historii miasta". Pod petycją przeciwko jego likwidacji podpisało się kilkadziesiąt tysięcy osób, sprzeciw wyraziły również środowiska artystyczne i historycy sztuki.

Rzeszów nie jest jedynym dużym miastem z pomnikami upamiętniającymi reżim komunistyczny. W Olsztynie nadal można zobaczyć Pomnik Wyzwolenia Ziemi Warmińsko-Mazurskiej, znany jako "Szubienice", w centrum Dąbrowy Górniczej stoi Pomnik Bohaterom Czerwonych Sztandarów, a na szczycie schodów Cytadeli w Poznaniu - obelisk dedykowany bohaterom Armii Czerwonej. Już wiadomo, że "Czerwone Sztandary" w Dąbrowie Górniczej zostaną zachowane, jako że władze lokalne i większość mieszkańców chce go zatrzymać jako funkcjonujący od kilkudziesięciu lat "symbol miasta".

Źródło: Alicja Pacewicz

Pomnik Czynu Rewolucyjnego, Projekt „Pomniki pamięci 1918-2018”, <http://monuments-remembrance.eu/pl/panstwa/polska/417-pomnik-czynu-rewolucyjnego-pomnik-walk-rewolucyjnych>

POLSKA

Debate nad kontrowersyjnymi postaciami historycznymi i ich pomnikami

Dla swoich zwolenników, kampania Rhodes Must Fall (Rhodes musi upaść) „opiera się na założeniu, że obecne rozbieżności mają korzenie w historii oraz że zarówno do teraźniejszości, jak i przeszłości należy podchodzić krytycznie.” Jednakże niektórzy historycy zaczęli wyrażać niepokój w sprawie kampanii „czyszczących” przeszłość, a dziennikarz Matthew D’Ancona stwierdził: „istnieje modernistyczna potrzeba zatarcia przeszłości i zastąpienia jej nową, ale powinniśmy się tej potrzebie oprzeć.” W sercu tej debaty leży nasz stosunek do wobec historii oraz to, czy usuwanie pomników to sposób na ponowne ocenianie historycznych krzywd, czy też raczej retuszowanie trudnych i kontrowersyjnych elementów naszej historii - zamiast próby poznawania i rozumienia ich. Czy zatem pomniki kontrowersyjnych postaci historycznych powinny pozostać nietknięte?

Monuments to historical figures should remain,
<https://debatingmatters.com/topic/monuments-to-historical-figures-should-remain/>

Co powinno się wydarzyć z budynkami i pomnikami które symbolizowały komunistyczny reżim w czasach postkomunistycznych?

